

Høringsnotat knyttet til revisjon av kulturmiljøer av nasjonal interesse i Agder (NB!-registeret)

Oppsummering av mottatte høringsuttalelser, Riksantikvarens vurderinger og beslutninger

12.9.2022, Riksantikvaren, SAM-seksjon

Saksbehandlere: sab/amr/vfh

Godkjent av Im

Oppsummering

I dette notatet redegjør Riksantikvaren for bakgrunn, formål og prosess med revisjonen av NB!-registeret. Revisjonen er en del av et oppdrag i årlig tildelingsbrev til Riksantikvaren fra Klima - og miljødepartementet og har forankring i [Meld. St. 16 \(2019-2020\) «Nye mål i kulturmiljøpolitikken – engasjement, bærekraft og mangfold»](#). Revisjonen omfatter i alt 13 kulturmiljøer i 9 kommuner som inngår i Agder fylke.

I notatet gjengis også hovedinnholdet i høringsmerknader som kom til forslaget som ble sendt ut på høring 03.12.2020 med høringsfrist 31.03.2021, saksnummer 20/09977-1. Høringsfristen ble i etterkant forlenget til 30.04.2021. I notatet følger direktoratets vurderinger og konklusjoner som ligger til grunn for publisering av reviderte og nye tekster og kart.

Vurdering og publisering av kulturmiljøtekster og kulturmiljøavgrensninger

Riksantikvaren har vurdert innkomne høringsuttalelser og gjort endringer før publisering av både tekster og kulturmiljøavgrensninger. Et av formålene med revisjonen er å gi konkrete råd og anbefalinger for forvaltning av kulturmiljøene i registeret. Det er derfor føyd til et nytt avsnitt i tekstene med overskriften «*Faglige råd for forvaltning*». Rådene tar blant annet utgangspunkt i anbefalinger i [Riksantikvarens bystrategi 2017 – 2019](#) som kom ut i [ny utgave](#) i fjor.

Riksantikvarens vurderinger og konklusjoner til de enkelte kulturmiljøene er å finne under respektive navn og nummer (Kulturminne-id) i dette høringsnotatet. Tekst og avgrensninger er publisert i [kulturminnedatabasen Askeladden](#) (tilgjengelig for kulturmiljø- og planforvaltningen). Samme opplysninger er tilgjengelig for alle i kartportalen [nb.ra.no](#) og på nettstedet [Kulturminnesøk](#)

Vurdering av overordnede høringsinnspill

Høringsinstansene er generelt positive til foreslåtte *Faglige råd forforvaltning*. Høringsinstansene har kommet med forslag til korrigeringer i beskrivelser og endret avgrensning. Noen av kommunene har påpekt at de foreslåtte *Faglige råd for forvaltning* ikke er bestemmelser, og ber derfor Riksantikvaren vurdere muligheten for å endre «skal»-formuleringer til «bør»-formuleringer. Riksantikvaren har tatt dette til etterretning og endret formuleringen i kulturmiljøtekstene til «bør». I det tilfelle kommunen bruker rådene som bestemmelser i kommune-, område- eller detaljplaner, kan det være hensiktsmessig at anbefalingen «bør» erstattes av «skal». Dette vil gjøre rådene juridisk bindende, og bidra til å sikre en god forvaltning av kulturmiljøverdiene.

Informasjon om samlet oversikt/fremtidige muligheter for revisjon

Riksantikvaren ønsker å orientere om at det er mulighet for fremtidig revisjon av oversikten over kulturmiljøer av nasjonal interesse i Agder fylke. I tråd med bestillingen i [Meld. St. 16 «Nye mål i kulturmiljøpolitikken»](#) har Riksantikvaren igangsatt arbeid knyttet til en samlet oversikt over kulturmiljøer og landskap av nasjonal interesse. Oversikten bygger videre på de eksisterende registrene over kulturmiljø og landskap, KULA-registeret (kulturhistoriske landskap av nasjonal

interesse) og NB!-registeret. Oversikten vil også suppleres med flere typer kulturmiljø som på bakgrunn av geografisk plassering, art eller størrelse faller utenfor KULA- og NB!-registrene i dag. Som en del av arbeidet med den samlede oversikten vil regional kulturmiljøforvaltning og kommuner ha anledning å spille inn forslag til revisjon og supplering av kulturmiljø av nasjonal interesse. Riksantikvaren vil komme tilbake til Agder fylkeskommune på et senere tidspunkt med tanke på oppstart av denne prosessen.

Innhold

Bakgrunn og formål med revisjonen	3
Gjennomføring av høringen i Agder	3
Høringsuttalelsene – overordnede innspill	4
Høringsuttalelsene, Riksantikvarens vurdering og konklusjon knyttet til de enkelte kulturmiljøene	5
Arendal	5
K29/30 Arendal Tyholmen/ Arendal Pollen.....	5
Grimstad	6
K31 Grimstad Sentrum	6
Lillesand.....	7
K32 Lillesand Sentrum	7
Tvedestrand.....	8
K34 Tvedestrand Sentrum	8
Risør.....	9
K35 Risør Sentrum	9
Farsund.....	10
K226 Farsund - Sentrum	10
Flekkefjord.....	11
K227 Flekkefjord - Sentrum.....	11
Kristiansand	12
K228 Kristiansand - Kvadraturen	12
K229 Kristiansand - Murbyen	14
K230 Kristiansand - Posebyen	14
K231 Kristiansand - Solbygg.....	15
Mandal.....	16
K232 Mandal - Sentrum.....	16

Bakgrunn og formål med revisjonen

Riksantikvarens NB!-register er en oversikt over kulturmiljøer av nasjonal interesse i byer og tettsteder hvor det må vises særlige hensyn i forbindelse med videre forvaltning og utvikling. Registeret, som ble opprinnelig opprettet i perioden 2006-2010, skal bidra til at kulturmiljøer av nasjonal interesse blir ivaretatt, og brukes som en ressurs i bærekraftig lokal utvikling. Riksantikvaren har som mål at NB!-registeret skal være et nyttig kunnskapsgrunnlag og et godt forvaltningsverktøy for kommunene og andre myndigheter som styrer og påvirker utviklingen av kulturmiljøer innenfor byer og tettsteder. Revisjon av NB!-registeret ble startet opp for å tydeliggjøre kulturmiljøenes nasjonale interesser og hvordan de bør ivaretas, slik at det skaper større forutsigbarhet i forvaltningen. For å tydeliggjøre hvorfor kulturmiljøene i oversikten oppfattes å være av nasjonal interesse omfatter revisjonen presisering av nasjonale interesser og oppdatert beskrivelse. I noen tilfeller er kulturmiljøavgrensningen revidert. I tillegg har et av formålene med revisjonen vært å gi konkrete råd og anbefalinger for forvaltning (vern og utvikling) av kulturmiljøene. Det er derfor tilføyd et nytt avsnitt i kulturmiljøtekstene med overskriften «Faglige råd for forvaltning». Rådene tar utgangspunkt i anbefalinger i Riksantikvarens Bystrategi. De fordeler seg på fire ulike nivåer: landskaps-, kulturmiljø-, objekt- og elementnivå. For å ivareta kulturmiljøene innebærer det å ivareta sammenhengene mellom de ulike nivåene innenfor kulturmiljøet, så vel som landskapet de tilhører. Hvilke råd som gis vil variere mellom kulturmiljøene og hvilken situasjon de befinner seg i.

Mer informasjon om Riksantikvarens arbeid med revisjon og forvaltning av kulturmiljøene i NB!-registeret og by- og tettstedsarbeidet finnes her: [NB!-registeret - Kulturmiljø av nasjonal interesse i byer og tettsteder - Riksantikvaren](#). I tillegg har Riksantikvaren utarbeidet flere veiledere relatert til arealplanlegging, samt by- og stedsutvikling på Riksantikvarens veiledersider: www.riksantikvaren.no/jeg-trenger-veiledning/.

Gjennomføring av høringen i Agder

Høringsutkastet ble 03.12.2020 sendt på begrenset høring til Agder fylkeskommune og kommuner med kulturmiljøer av nasjonal interesse som inngår i NB!-registeret. I tillegg ble høringsbrev og vedlegg lagt ut på Riksantikvarens hjemmeside slik at andre kunne komme med evt. innspill.

Høringsforslaget omfattet alle kulturmiljøene som er oppført i NB!-registeret innenfor Agder fylke:

- K29 Arendal – Tyholmen
- K30 Arendal – Pollen
- K31 Grimstad – Sentrum
- K32 Lillesand – Sentrum
- K34 Tvedestrand – Sentrum
- K35 Risør – Sentrum
- K226 Farsund – Sentrum
- K227 Flekkefjord – Sentrum
- K228 Kristiansand – Kvadraturen
- K229 Kristiansand – Murbyen
- K230 Kristiansand – Posebyen
- K231 Kristiansand – Solbygg
- K232 Mandal - Sentrum

Riksantikvaren ba høringsinstansene om tilbakemeldinger og innspill til forslagene generelt og spesielt om følgende:

- foreslåtte endringer i avgrensning av kulturmiljøene
- foreslåtte «Faglige råd for forvaltning»

Agder fylkeskommune sendte høringsuttalelse, og av de 9 berørte kommunene kom det inn innspill fra 4 kommuner til høringen. Disse kommunene er Arendal, Grimstad, Risør og Kristiansand. I tillegg kom det innspill fra *Christianssands Byselskab*.

Høringsuttalelsene – overordnede innspill

Innspill fra Agder fylkeskommune

Innspill til «Faglige råd»

Agder fylkeskommune påpekte at enkelte faglige råd manglet på ulike nivåer for flere av kulturmiljøene. Fylkeskommunen savnet konkrete retningslinjer for å unngå landskapsinngrep og få til god landskapstilpasning innenfor NB!-områdenes randsoner, i tillegg til en mer forståelig avgrensning av sjøarealer i havneområder, egne retningslinjer for flytebrygger i havnebasseng og at råd om å unngå riving av hus i trehusmiljøer også omfatter verdifulle murhus.

Fylkeskommunen påpekte også behovet for råd som omhandler klimaforandrings som påvirker kulturmiljøene for eksempel som økt vannstand og heving av bebyggelse

Innspill til videre arbeid med samlet oversikt over kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse

Fylkeskommunen foreslår at det i videre arbeidet med samlet oversikt over kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse bør vurderes bynære områder som er, og har vært viktige for bykjernen, for eksempel Ravnedalen i Kristiansand og Malmø i Mandal. Fylkeskommunen vil komme tilbake med flere forslag til nye kulturmiljø når arbeidet med samlet oversikt over kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse starter opp.

Riksantikvarens vurdering:

Riksantikvaren takker for innspillene fra fylkeskommunen. Noen av disse er imøtekommet i endringer til kulturmiljøtekstene innenfor denne revisjonen. Andre tas til etterretning og nærmere vurdering knyttet til videre arbeid med kulturmiljøer av nasjonal interesse.

I vurdering av hvilke faglige råd som egner seg for kulturmiljøene er det bevisst at det ikke gis faglige råd på alle nivåene. Det henger blant annet sammen med vurderinger knyttet til kulturmiljøenes omfang og størrelse, om det er et homogent/ensartet kulturmiljø eller et kulturmiljø av en mer sammensatt karakter. Det vil bli mulig for fylkeskommunen å spille inn endringer i de faglige rådene basert på erfaringer med revisjonen i forbindelse med arbeidet med samlet oversikt over kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse.

De faglige rådene i revisjonen har ikke omfattet temaer som klimatilpasning. Dette er et felt i utvikling hvor det finnes eget veiledningsmateriale. Riksantikvaren vil vurdere innspillet om å gi slike situasjonstilpassede råd nærmere i forbindelse med arbeidet med samlet oversikt over kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse.

Innspill fra Kristiansand kommune

Kristiansand kommune har ingen innspill til områdenes avgrensning, og vurderer de faglige rådene til i all vesentlighet å være i tråd med gjeldende planer og tilhørende bestemmelser.

I de faglige rådene for alle områder stilles det krav til «*at ethvert tiltak skal ha gode visuelle kvaliteter både i seg selv, i forhold til tiltakets funksjon, og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering*». Dette er en nesten ordrett gjengivelse av Plan- og bygningslovens § 29-2 og kommunen er derfor i tvil om det er heldig å inkludere kravet i de faglige rådene, da dette kunne bidra til en oppfatning av at kravet ikke gjelder i samme grad i andre områder.

Riksantikvarens vurdering

Riksantikvaren takker for innspill og for at Kristiansand kommune er positiv til Faglige råd for forvaltning.

Riksantikvaren er ikke kjent med at det er problematisk at et av de faglige rådene har lignende formulering som *Plan- og bygningslovens § 29-2*. Det faglige rådet er i utgangspunktet basert på tekst i veilederen [Eksempelsamling – Bestemmelser til arealplaner](#) (se side 5) som Riksantikvaren har utarbeidet og gitt ut i 2017. Rådet baserer seg på erfaringer fra hvor formuleringen er innlemmet i kommunal plan - *Kommuneplan for Lardal, kommuneplanens arealdel, 2013-2022*. Riksantikvaren har ikke erfaringer med at formuleringen har vært problematisk andre steder hvor revisjon av NB!-registeret er gjennomført og endrer derfor ikke rådet.

Høringsuttalelsene, Riksantikvarens vurdering og konklusjon knyttet til de enkelte kulturmiljøene

Arendal

K29 Arendal Tyholmen og K30 Arendal Pollen

Fylkeskommunens innspill:

Fylkeskommunen foreslår at det foretas en betydelig utvidelse av området Pollen, med begrunnelse i at den geografiske avgrensningen dekker et for lite område i forhold til de verdiene som NB!-registeret skal ivareta. Forslag til ny avgrensning omfatter bl.a. flere bygningsmiljøer som ikke ble ødelagt i brannen i 1868.

Kommunens innspill:

Arendal kommune har levert et utfyllende innspill med mange grundige vurderinger, som i sin helhet kan leses i høringsdokumentets vedlegg, og som kortfattet blir gjengitt her.

Arendal kommune har forståelse for at det er nasjonale interesser knyttet til de to kulturmiljøene *Tyholmen* og *Pollen* i deres by. Kommunen mener at det er positivt at det gis en bedre forklaring på hvorfor områdene har nasjonal interesse, men stiller seg kritiske til at det ikke er tatt kontakt med kommunen under utarbeidelsen av forslaget. Arendal kommune mener at hensyn til historiske verdier blir ivaretatt i plansaksbehandlingen med beslutningsmyndighet etter lokale demokratiske prosesser og i byggesaksbehandlingen på en god måte.

Arendal kommune oppfatter «faglige råd til forvaltning» som bestemmelser til en «statlig reguleringsplan» når de inneholder formuleringen «skal». Kommunen utdyper videre at ordet «skal»

må skiftes ut med «bør» eller «kan», eller andre omformuleringer må til om det skal gå frem de faglige rådene er at det er Riksantikvarens anbefalinger.

Angående NB!-kulturmiljøenes avgrensning har Arendal kommune ikke forståelse for hvorfor kvartalet nord for Kanalplassen har nasjonal interesse, og ønsker ikke at dette begrenses i bruk. Kommunen mener boligene langs Kastellveien og bygårdene som ikke orienterer seg mot Pollen bør utgå og at hele Pollen som landskapsrom bør inngå i NB!-området som kalles Pollen, med havneområde, plasser og bebyggelse på begge sider av Pollen. Arendal kommune ønsker ikke en utvidelse av NB!-registerets utstrekning i Arendal sentrum (slik som fylkeskommunen foreslår), men heller en begrenset reduksjon. Arendal kommune støtter derfor ikke fylkeskommunens uttale, som innebærer en tilslutning til riksantikvarens revisjonsforslag og et tillegg som foreslår en betydelig utvidelse av NB!- området Pollen.

Riksantikvarens vurdering og konklusjon:

Riksantikvaren takker for grundige innspill og viser også til møte med Arendal kommune i etterkant av at vi mottok innspillene. Vanligvis i revisjonsarbeidet har Riksantikvaren dratt på befaringer og avholdt flere møter med kommunene, men når det gjaldt revisjonen i Agder var dette ikke mulig på grunn av koronarestriksjoner. Riksantikvaren setter pris på dialogen vi har hatt med kommunen i et digitalt møte underveis i behandlingen av høringsinnspillene.

De faglige rådene er råd og anbefalinger er ment å være et verktøy kommunene kan bruke i sitt eget planarbeid. Riksantikvaren har forståelse for at formuleringen slik den var foreslått kan misoppfattes og har derfor, etter en samlet vurdering av innspill, endret samtlige "Skal"-formuleringer i faglige råd til "*bør*"-formuleringer. Vi viser til avsnittet *Oppsummering* i dette brevet hvor dette utdypes nærmere.

Etter vurdering av både fylkeskommunens ønske om utvidelse og kommunens forslag om innskrenking av kulturmiljøet har Riksantikvaren notert en uenighet. Riksantikvaren har landet på at dette ikke gjøres endringer i denne omgang.

Konklusjon

- Forslag til revidert kulturmiljøtekst publiseres med rettelser
- Kulturmiljøenes avgrensninger endres ikke.

Grimstad

K31 Grimstad Sentrum

Fylkeskommunens innspill:

Fylkeskommunen presiserer at det at begrepet «Grimstadstilen» ikke er en eksisterende bygningstype eller stilart, og foreslår at det i beskrivelsen endres til bolighus. Fylkeskommunen foreslår videre at kulturmiljøet utvides mot vest, med begrunnelse i at området har historiske kvaliteter på lik linje med den øvrige trehusbebyggelsen i sentrum.

Kommunens innspill:

Grimstad kommune støtter tilføyelsen av «faglige råd» og mener det er et positivt grep som fremmer forutsigbarheten i forvaltningen. Kommunen stiller samtidig spørsmålstegn ved rådens «skal»-formulering og etterlyser en redegjørelse for hvordan de faglige rådene skal leses opp mot gjeldende planverk og reguleringsplaner. Videre mener kommunen at enten bør alle eller ingen av de fredete husene innenfor avgrensingen nevnes i beskrivelsen. Kommunen støtter at avgrensningen ikke er foreslått endret.

Riksantikvarens vurdering og konklusjon:

Riksantikvaren takker for innspill og for at kommunen støtter våre forslag til faglige råd for forvaltning.

Etter en samlet vurdering av innkommende innspill endres samtlige “Skal”-formuleringer i faglige råd til “bør”-formuleringer. Vi viser til avsnittet *oppsummering* i dette brevet.

Fredete hus nevnes generelt ikke med navn i NB!-registeret. Dette fordi enkelte av NB!-områdene omfatter svært mange fredete bygninger. Likevel vil det i enkelte kulturmiljøer være nyttig å fremheve bygninger som anses som landemerker.

Begrepet “Grimstadstilen” fjernes fra beskrivelsen.

Fylkeskommunens forslag til utvidelse tas ikke til følge i denne omgang da kommunen støtter forslaget om å beholde avgrensningen slik den er. Dette vil kunne vurderes på nytt ved en senere anledning, for eksempel i forbindelse med arbeid med den samlede oversikten av kulturmiljøer og landskap av nasjonal interesse.

Konklusjon

- Forslag til revidert kulturmiljøtekst publiseres med rettelser
- Kulturmiljøets avgrensning endres ikke.

Lillesand**K32 Lillesand Sentrum****Fylkeskommunens innspill:**

Fylkeskommunen foreslår en utvidelse av kulturmiljøet, med begrunnelse i at bebyggelsen og gatestrukturen i den foreslåtte utvidelsen mot vest har samme preg og i stor grad de samme kvalitetene som bebyggelsen i den delen av Sandsmyra som i dag omfattes av NB!-registeret.

Kommunens innspill:

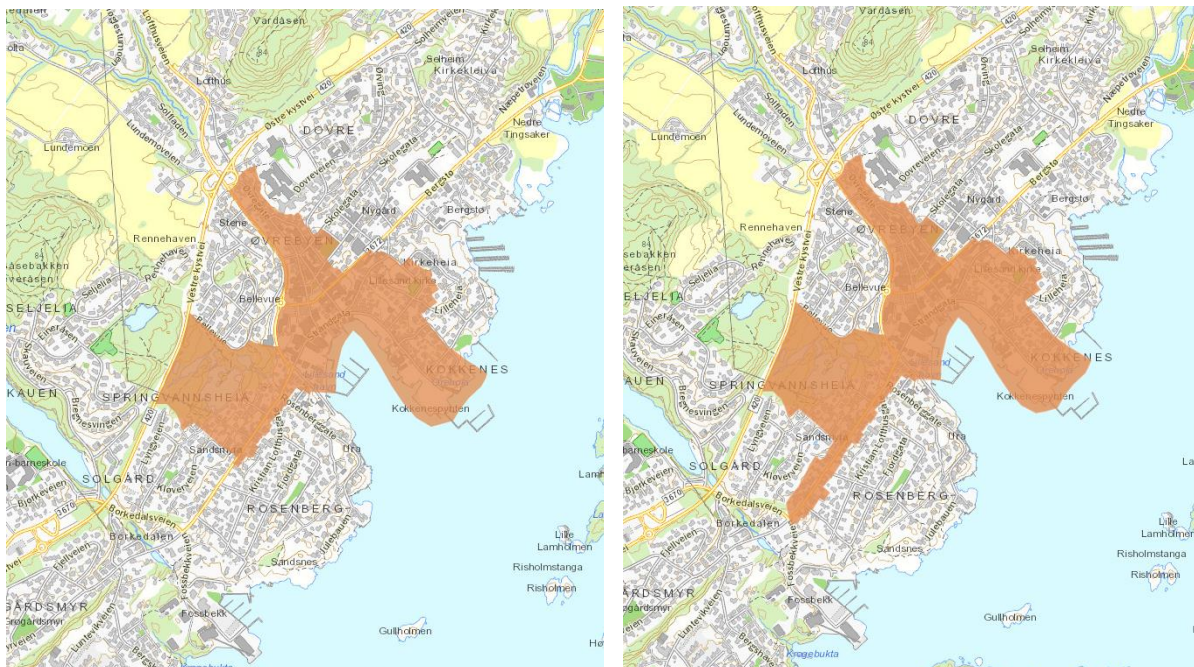
Kommunen sendte ikke høringsinnspill.

Riksantikvarens vurdering og konklusjon:

Riksantikvaren takker for innspill. Fylkeskommunens forslag til utvidelse av kulturmiljøet omfatter en naturlig del av gateløpet Sandsmyra. Forslaget tas derfor til følge.

Konklusjon

- Forslag til revidert kulturmiljøtekst publiseres slik den foreligger.
- Kulturmiljøavgrensningen utvides i tråd med fylkeskommunens forslag.

Illustrasjonene viser nåværende (t.v.) og ny avgrensning (t.h.) for kulturmiljøet «Lillesand sentrum»

Tvedestrand

K34 Tvedestrand Sentrum

Fylkeskommunens innspill:

Fylkeskommunen presiserer at det ikke finnes arkeologiske bevis for at byen eksisterte i middelalderen og foreslår at beskrivelsen endres deretter. Fylkeskommunen foreslår videre at deler av Øvre bydel og Nedre bydel innlemmes i dagens avgrensning med begrunnelse i bl.a. at Den gamle middelskole er et landemerke og at området Bakkeskåt er et tidligere verftsområde tilknyttet skipsbygging.

Kommunens innspill:

Kommunen sendte ikke høringsinnspill.

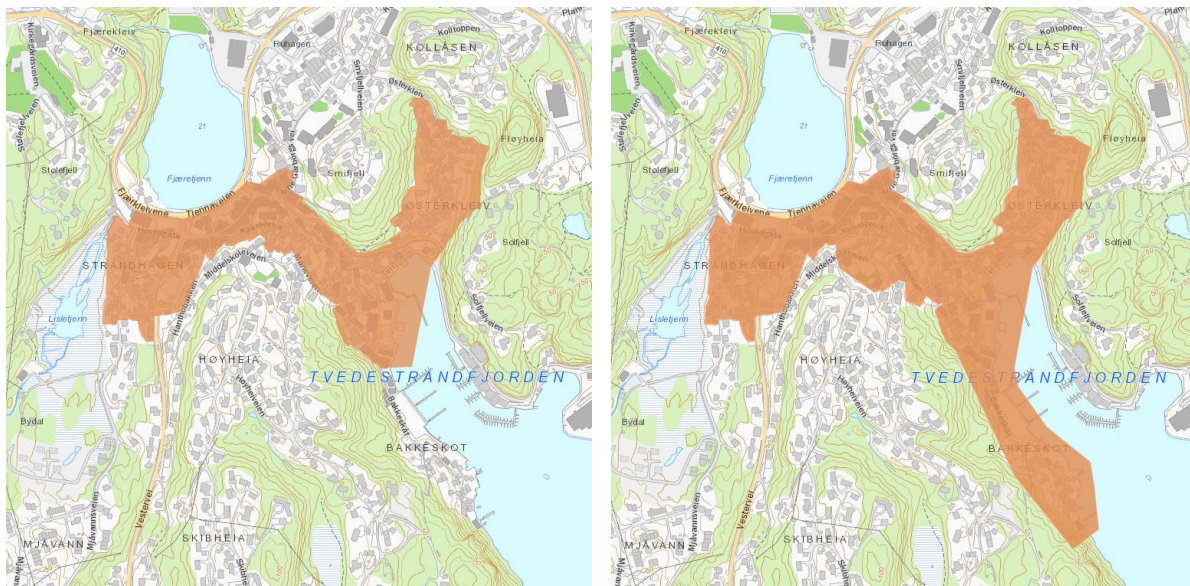
Riksantikvarens vurdering og konklusjon:

Riksantikvaren takker for innspill. Formuleringen i beskrivelsen endres slik at det ikke fremstår at Tvedestrand er en by fra middelalderen.

Fylkeskommunens forslag om å inkludere deler av Øvre bydel og Nedre bydel tas til følge, da de har stor kulturhistorisk verdi og utgjør landemerker i Tvedestrand.

Konklusjon

- Forslag til revidert kulturmiljøtekst publiseres med rettelser.
- Kulturmiljøavgrensningen utvides i tråd med fylkeskommunens forslag.

Illustrasjonene viser nåværende (t.v.) og ny avgrensning (t.h.) for kulturmiljøet «Tvedestrand sentrum»

Risør

K35 Risør Sentrum

Fylkeskommunens innspill:

Fylkeskommunen foreslår at Kamperhaug innlemmes i dagens avgrensning, med begrunnelse i at området i stor grad består av hus oppført før 1850, og at både gateløp og husenes plassering i landskapet representerer en kontrast til den planlagte bystrukturen som ellers preger Risør sentrum.

Kommunens innspill:

Risør bystyre og kommunedirektøren er positiv til at NB!-registeret revideres. De mener strukturen med kart og faglige råd virker hensiktsmessig og mener videre at inndelingen i de forskjellige nivåene: Landskaps-, Kulturmiljø-, Objekt- og Elementnivå er bevisstgjørende og en strategisk måte å tenke på - noe som anses å være nyttig.

Risør kommune vil likevel problematisere at Riksantikvaren benytter begrepet «faglige råd». I de ulike kulepunktene benyttes stort «skal»-formuleringer og bare noen få steder brukes «bør». Risør kommune mener ordlyden er forvirrende da det juridisk er stor forskjell på skal og bør/kan. Kommunen anbefaler derfor at ordlyden som brukes er konsekvent og henger sammen med overskriften, og at det utdypes noe mer hvordan rådene skal forstås og brukes i praksis av kommuner og fylkeskommuner.

For at NB!-registeret skal ha en logisk avgrensning anbefaler Risør kommune at avgrensningen bør være lik som reguleringsplanen for Risør sentrum. Dette begrunnes med at det ligger bygninger med høy verneverdi utenfor dagens avgrensning i NB!-registeret og at Risørs verneverdi særlig er knyttet til det godt bevarte, helhetlige kulturmiljøet.

Riksantikvarens vurdering og konklusjon:

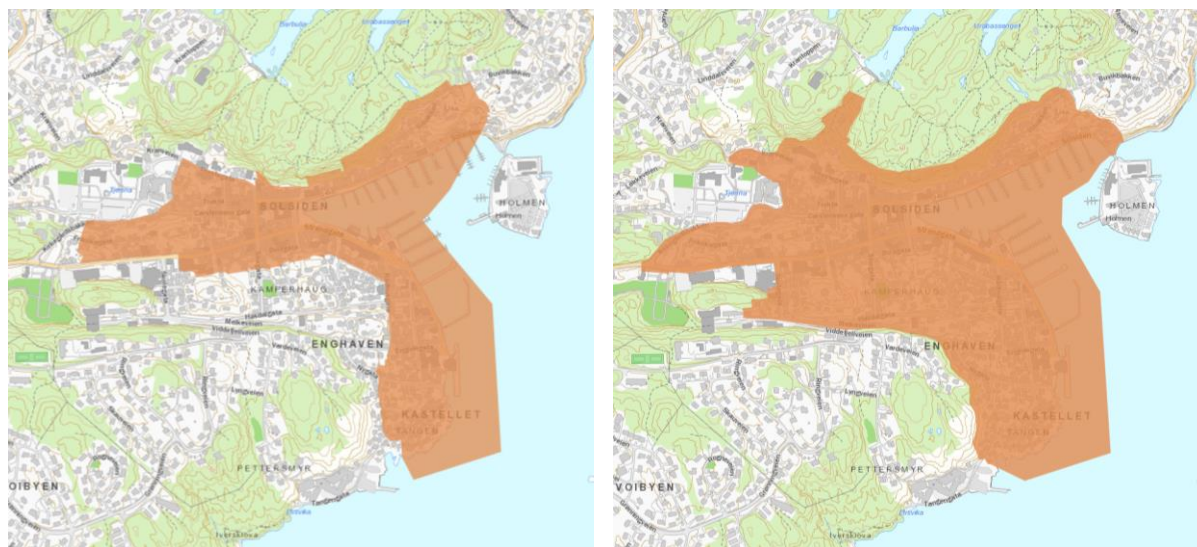
Riksantikvaren takker for innspill og at kommunen er positiv til revisjonen og forslaget til ny struktur av NB!-registeret.

Etter en samlet vurdering av innkommende innspill endres samtlige "skal"-formuleringer i faglige råd til "bør"-formuleringer. Vi viser til avsnittet *oppsummering* i dette brevet.

Risør kommune foreslår ny avgrensning av NB!-området tilsvarende avgrensningen for reguleringsplanen for Risør sentrum. Dette vil også imøtekomme fylkeskommunens forslag om å innlemme Kampenhaug. Forslaget tas derfor til følge.

Konklusjon

- Forslag til revidert kulturmiljøtekst publiseres slik den foreligger.
- Kulturmiljøavgrensningen utvides i tråd med kommunens forslag.

Illustrasjonene viser nåværende (t.v.) og ny avgrensning (t.h.) for kulturmiljøet «Risør sentrum»

Farsund

K226 Farsund Sentrum

Fylkeskommunens innspill:

Fylkeskommunen foreslår at den karakteristiske trappegaten Hejdes gate og Sundeveien 6 innlemmes i kulturmiljøet.

Kommunens innspill:

Kommunen sendte ikke høringsinnspill.

Riksantikvarens vurdering og konklusjon:

Riksantikvaren takker for innspill. Fylkeskommunen forslag om at den karakteristiske trappegaten Hejdes gate og Sundeveien 6 innlemmes i kulturmiljøet tas til følge. Da det ikke er kommet noen innspill på utsendt notat om forslag til utvidelse av NB!-området i nord og vest, samt forslag om at et lite område i nord-øst ved kjøpesenteret tas ut, utvides NB!-området i henhold til dette.

Konklusjon

- Forslag til revidert kulturmiljøtekst publiseres slik den foreligger.
- Kulturmiljøavgrensningen endres i tråd med fylkeskommunens og Riksantikvarens forslag.

Illustrasjonene viser nåværende (t.v.) og ny avgrensning (t.h.) for kulturmiljøet «Farsund sentrum»

Flekkefjord

K227 Flekkefjord Sentrum

Fylkeskommunens innspill:

Fylkeskommunen påpeker at det i beskrivelsen kun oppgis betegnelsen Hollenderbyen, men at denne kun er gjeldende for deler av kulturmiljøet. Videre påpeker fylkeskommunen at beskrivelsen som differensierer mellom de ulike delene av kulturmiljøet, og kommer med en rekke faktaopplysninger om Flekkefjord sentrum. Videre foreslår fylkeskommunen at området kalt

Trellebakken bør innlemmes i NB!-registeret, med begrunnelse at området hovedsakelig består av bebyggelse fra siste del av 1800- tallet og begynnelsen av 1900- tallet. I tillegg ligger Trellebakken høyere i landskapet enn dagens NB!-område, og tiltak her vil kunne gi store negative følger for opplevelsen av området.

Kommunens innspill:

Kommunen sendte ikke høringsinnspill.

Riksantikvarens vurdering og konklusjon:

Riksantikvaren takker for innspill og vil revidere beskrivelsen i henhold til forslag til rettelser. Når det gjelder forslag til å innlemme Trellebakken i NB!-området vil Riksantikvaren ikke imøtekomme dette i denne omgang, men ta det opp igjen ved en senere anledning hvor også kommunen er involvert, for eksempel i forbindelse med arbeid med den samlede oversikten av kulturmiljøer og landskap av nasjonal interesse.

Konklusjon

- Forslag til revidert kulturmiljøtekst publiseres med rettelser.
- Kulturmiljøets avgrensning endres ikke.

Kristiansand

K228 Kristiansand Kvadraturen

Fylkeskommunens innspill:

Fylkeskommunen foreslår at *kvartal 6* og hele *kvartal 12* innlemmes i dagen avgrensning. Ny avgrensning vil da omfatte alle 54 kvartaler som omfattes av Kvadraturens byplan. Videre oppgir fylkeskommunen riktige navn på Vestre Havn og Østre havn, og presiserer i tillegg at det ikke finnes smug i Kvadraturen og foreslår derfor at betegnelsen fjernes fra *Faglige råd for forvaltning*.

Kommunens innspill:

Kommunen mener at to av de faglige rådene ikke gjenspeiler reguleringsbestemmelsene for området, og forslår at disse fjernes. Det gjelder det faglige rådet om utvikling i randsoner. Kommunen påpeker at det tradisjonelt har vært høye strukturer rundt Kvadraturen og det derfor bør være rom for utvikling også i høyde i disse sonene. Kommunen mener videre at fortetning (utfylling av tomtearealer) ikke nødvendigvis er uheldig eller i strid med bærekraftig utvikling. Kommunen presiseres også at Kvadraturen ikke har smug, at dette begrepet bør omskrives i de faglige rådene.

Innspill fra Christianssands Byselskap

Christianssands Byselskap mener at de faglige rådene som omhandler byggehøyder og fortetning i Kvadraturen bør formuleres slik at de støtter opp under gjeldende kommunedelplan som har bestemmelse om maksimal byggehøyde fire etasjer pluss en tilbaketrukket femte. Det gjøres også

oppmerksom på at det foreligger gjeldende kommunedelplaner og reguleringsplaner for de ulike kulturmiljøene, og at det i reguleringsplanene heter at «Fortetning/nybygging innenfor området frarådes». Christianssands Byselskap stiller også spørsmål om hvordan en av Europas til nå mest gjennomførte, karakteristiske og verneverdige byplaner kan utvikles (Kvadraturen), og etterlyser klarhet/tydelighet i den forbindelse. Videre kommer Byselskapet med en rekke faktaopplysninger og konkretiseringer for de ulike kulturmiljøene.

Riksantikvarens vurdering

Riksantikvaren takker for innspillene. Faglige råd for forvaltning er ikke ment å være til hinder for fremtidig utvikling av kulturmiljøet men bidra til å bevare og styrke kulturmiljøverdiene.

De faglige rådene er formulert på et overordnet nivå og angir ikke bestemte høyder for å gi kommunen og fylkeskommunen et handlingsrom i deres planarbeid. I sentrum av Kristiansand er det ulikheter mellom ulike deler av kulturmiljøet. Posebyen og Murbyen har f.eks. karakter som avviker fra store deler av Kvadraturen. En god kulturmiljøforvaltning vil kreve at man tilpasser rådene til de ulike situasjonene når nye tiltak planlegges.

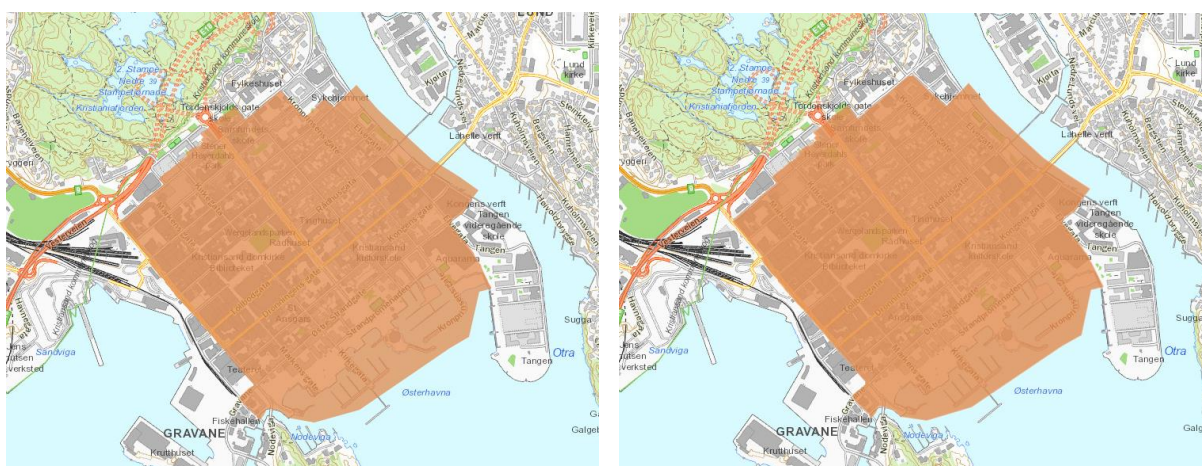
Riksantikvarens vurdering og konklusjon:

Riksantikvaren takker for innspill. Beskrivelsen oppdateres i henhold til kommunens innspill og oppdateres med riktige navn på havnene, samt at begrepet smug fjernes fra *Faglige råd til forvaltning*.

Fylkeskommunens forslag om å innlemme kvartal 6 og kvartal 12 i avgrensningen for kulturmiljøet Kvadraturen tas til følge.

Konklusjon

- Forslag til revidert kulturmiljøtekst publiseres med rettelser.
- Kulturmiljøavgrensningen utvides i tråd med kommunens forslag.

Illustrasjonene viser nåværende (t.v.) og ny avgrensning (t.h.) for kulturmiljøet «Kristiansand Kvadraturen»

K229 Kristiansand Murbyen

Fylkeskommunens innspill:

Fylkeskommunen har ingen merknader til dette kulturmiljøet.

Kommunens innspill:

Kommunen redegjør for den bygningshistoriske utviklingen i Murbyen og presiserer at en av Murbyens særegenheter er den store variasjonen og tidsdybden, med en blanding av stiler og epoker. Nyere bebyggelse er tilpasset den eldre bebyggelsen i form og høyde, og fremstår derfor ikke som fremmedelementer. Murbyens eldste bebyggelse skal bevares og tilbakeføring er ønskelig, men de faglige rådene bør tilpasses.

Kommunen foreslår å fjerne rådene som omhandler gjenoppbygging av rekonstruksjoner etter brann, byreparasjon og rekonstruksjon ved uheldig tiltak og hindring av utfylling av tomtearealer. Videre foreslår kommunen tilpassede presiseringer for flere av de faglige rådene.

Riksantikvarens vurdering og konklusjon:

Riksantikvaren takker for innspill.

Faglige råd for forvaltning tilpasses kommunens grundige innspill. Faglige råd for forvaltning er først og fremst ment som et verktøy og kunnskapsgrunnlag i fylkeskommunens og kommunens planarbeid. Endelige formuleringer av bestemmelser løses og avklares av kommunen selv i arbeid med egne planer.

Riksantikvaren vil også minne om at NB!-registeret er dynamisk og at det kan gjøres eventuelle tilpasninger ved en senere anledning, for eksempel i forbindelse med arbeid med den samlede oversikten av kulturmiljøer og landskap av nasjonal interesse.

Konklusjon

- Forslag til revidert kulturmiljøtekst publiseres med rettelser
- Kulturmiljøets avgrensning endres ikke.

K230 Kristiansand Posebyen

Fylkeskommunens innspill:

Fylkeskommunen og har ingen merknader til dette kulturmiljøet.

Kommunens innspill:

Kommunen anbefaler at anbefaling om tilbakeføring eller nybygg av kopi av eldre bygninger (kulturmiljønivå, første punkt) fjernes fordi gjeldende reguleringsbestemmelser for Posebyen er tilstrekkelige til å ivareta området karakter.

Riksantikvarens vurdering og konklusjon:

Riksantikvaren takker for innspill. Da reguleringsbestemmelser rulleres med jevne mellomrom, mener Riksantikvaren at det også er viktig å ha faglige råd for forvaltning som kan bestå over tid. De faglige rådene er råd som da vil kunne bidra til en tydelig og forutsigbar forvaltning av kulturmiljøet i fremtiden. De faglige rådene brukes også av Riksantikvaren og fylkeskommunen i vurdering av plansaker som berører kulturmiljøinteresser i området. Det faglige rådet som omhandler råd om at ny bebyggelse gjenoppbygges som rekonstruksjoner på dokumentert grunnlag etter brann eller annen uopprettelig skade, opprettholdes derfor, men omformuleres til: «Ved brann eller annen uopprettelig skade bør ny bebyggelse *om mulig* gjenoppbygges som rekonstruksjoner på dokumentert grunnlag».

Konklusjon

- Forslag til revidert kulturmiljøtekst publiseres slik den foreligger.
- Kulturmiljøets avgrensning endres ikke.

K231 Kristiansand Solbygg

Fylkeskommunens innspill:

Fylkeskommunen støtter den foreslåtte innskrenkingen av kulturmiljøet Solbygg

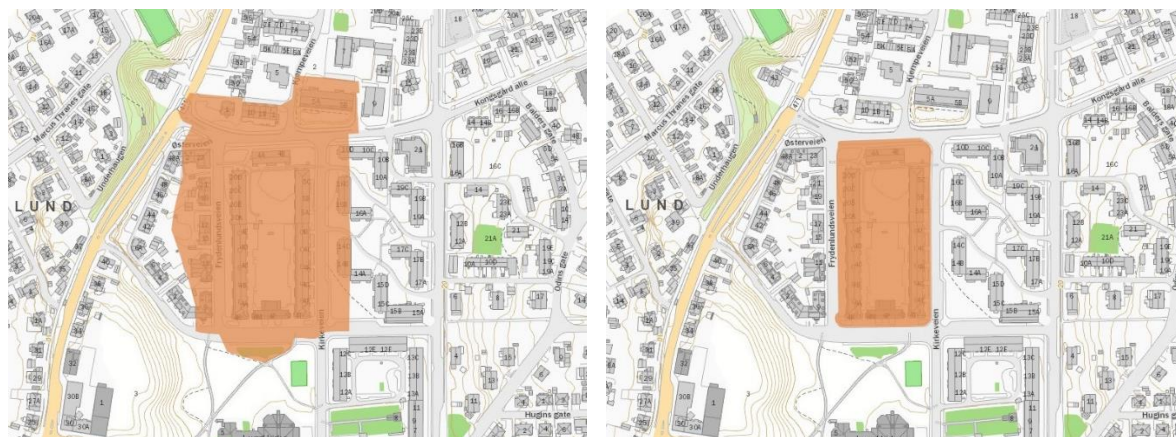
Kommunens innspill:

Kommunen har ingen innspill til reduksjon av området.

Riksantikvarens vurdering og konklusjon:

Som følge av at fylkeskommunen støtter Riksantikvarens forslag til endring av kulturmiljøavgrensningen og kommunen ikke har motsatt seg forslaget gjennomføres denne.

- Forslag til revidert kulturmiljøtekst publiseres slik den foreligger.
- Kulturmiljøavgrensningen innskrenkes i tråd med Riksantikvarens forslag.

Illustrasjonene viser nåværende (t.v.) og ny avgrensning (t.h.) for kulturmiljøet «Kristiansand Solbygg»

Mandal

K232 Mandal Sentrum

Fylkeskommunens innspill:

Fylkeskommunen støtter de planlagte utvidelsene. Bygningsmiljøet som omfattes av utvidelsen består av svært mye eldre bebyggelse, hovedsakelig i empire-stil.

Kommunens innspill:

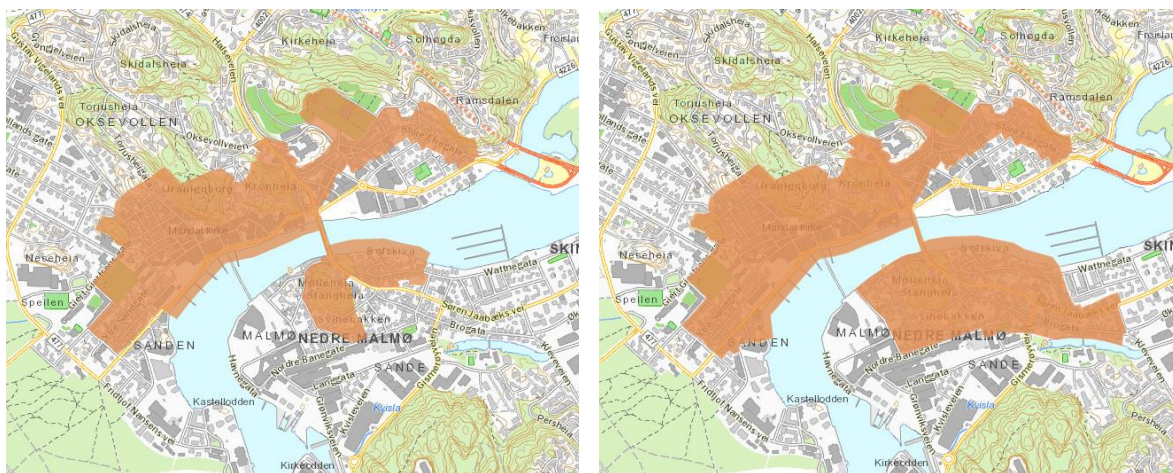
Kommunen sendte ikke høringsinnspill.

Riksantikvarens vurdering og konklusjon:

Som følge av at fylkeskommunen støtter planlagte utvidelse av kulturmiljøavgrensningen og kommunen ikke har motsatt seg forslaget gjennomføres denne.

Konklusjon

- Forslag til revidert kulturmiljøtekst publiseres slik den foreligger.
- Kulturmiljøavgrensningen utvides i tråd med Riksantikvarens forslag.

Illustrasjonene viser nåværende (t.v.) og ny avgrensning (t.h.) for kulturmiljøet «Mandal sentrum»